

תחומי

תורה חברה ומדינה

קובץ הלכתו

ככ

הכניסה להר הבית על פי תשובה הרדב"ז

תחומי

תורה חברה ומדינה

קובץ הלכתאי

כג

תשס"ג

טובייה שגיב שקרקה

הכינסה להר הבית על פי תשובה הרדב"ז

הוצאת

צומ"ת

צוותי מדע ותורה

אלון שבות * גוש עציון *
טל: 90433 02-9931889 * פקס: 02-9931442
דו"ר אלקטרוני: zomet@netvision.net.il
אתר אינטרנט: www.zomet.org.il

טוביה שגב שקרקה

הכניתה להר הבית על פי תשובה הרדב"ז

ראשי פרקים

- א. תשובה הרדב"ז ח"ב סי' תרכזא
 - 1. השאלה
 - 2. התשובה
- ב. קושיות ותמיות על תשובה הרדב"ז
- ג. דעת חכמי ישראל על אידות התשובה
- ד. חזעה לשבר הקשיות והתמיות
 - 1. הנחות יסוד
 - 2. פשנות
- ה. היחסות ההלכתיות
- ו. ההצעות השונות למקומות המקדש בהשוואה לשיטות הרדב"ז
- ז. סיכום
- נספח: שיטות מהרימ"ט

א. תשובה הרדב"ז ח"ב סי' תרכזא¹

1. השאלה

1. שאלת מני, אודיעך דעתך אם מותר להכנס לעליות הבנויות סביב לבית המקדש, שהן בולטות לתוכו המקדש על גבי זיון וגוזטראות, לפי שראית שמהן בויה היותר ואין מוחה בדים.

2. התשובה

2. דעת כל העליות שוות ולא כל הרוחות שוות, וצריך אומד יפה לראות איזה זה מותרת ואי זו אסורה. וזה, כי הדבר ברור, שתחת הכיפה שם אבן השთיה בלי ספק, המכירה אצלם אלסקרא.

ואית', דהה תנן:² "אבן הייתה שם מימות נביאים ראשונים, ושתייה שם, גובה מן הארץ י' אצבעות, עליליה הארץ נתן". ועתה שאלנו את פיהם, ואמרו שהיא גובה מקריקית הכיפה ג' כמותו, ואנו רואים מבחן שעולים לכיפה במדרגות הרבה. כבר כתבתינו על זה בתשובה, שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לכלות היסודות, ולכך הוא נמשך הרבה ממנה שהיא מקודם.

תדע, דהה תנן בכמה דוכתי, שהר הבית היה גבוה מירישלים, והשתא הדבר הוא להפוך. עוד אמרו העכרים, שיש תחת הכיפה מערה, ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה

1. כאן בחלוקת לפיסකאות ומיספוק על ידי. כמו כן הוספה את פיסקה 8, כפי שיבואר לחל בעה⁴.

2. יומא פ"ה מ"ב, ושם הלשון היא: "אבן הייתה שם מימות נביאים ראשונים, ושתייה הייתה נקראת, גובה מן הארץ שלש אצבעות ועליה היה נוון".

היה שם, ושלשלו בני אדם לתוכה, ומתו, וסגרו אותה ומלאוה עפר. עד היום זהה אין אדם יודע מה יש. וקרוב אצלי, שנאמר להם או שמעו, שהארון גנו, ולפיכך היו חופרים, אולי ימצאו אותו. וכן הושפל קראעת הבית, ונרגלית (ונרגלה) ابن השთיה, וגם שמעתי, שהמלחכים שעבורי חפרו שם למציאת יסוד האבן הזאת, ולא מצאו.

מ"מ אין ספק שהarbon הזהה אשר תחת הכיפה היא ابن השתיה, אשר עליה היה הארון בבית המקדשים לצד מערב.

3. הילך מי שעלה בעליות אשר לרוח מערב, או הנכנס לראות מהפתחה אשר לדד מערב, צריך לשער שיהיה ביןו לבין הכיפה יותר מאהד עשר אמה, שכן היה בין כותל מערבי של העזרה לכוטל ההיכיל ועובי הכותל, כי הכותלים התקדשו. שייערתי שאין בכל הפתוחים יותר קרוב לכיפה מאותו הפתח הקטן אשר לשמאלו לבב אל אנטוני, וכן צרייך להזהר מן העליות אשר על אותן פתח. וכבר שמעתי על קצת הכרמים שלא היו רוצין להכנס בשוק אל אנטוני, וזה חומרא יתרה, כי אני שערתי שיש שם עד הכיפה יותר מ"מ אמה. ואפשר שהחטעם הוא שהיה משוכחה קצר לצד צפון, כאשר נבאר בע"ה.

4. ואם העליות הם מצד צפון, צריך לשער מכותל מערב לי עד מזרח באורך קפ"ז אמות. כל העליות הבנויות על אורך זה הם בנויות על אורך העוזרת ממזרח למערב, וכך ה العليות מחוץ לאורך זה��ה כדי מזרח או לצד מערב אינים בכלל האיסטר.

5. ולענין הרוחב - כבר ידעת כי רוחב העוזרת מצפון לדודום הם קליה אמה, ובבר הנראה לעין כותל הדורים במקומו הראשון הו. שהרי העומד בקרן דרוםית מזרחית, רואה כי שם לצד דרום הוא עמק ירושפט, ולא היתה העוזרת נשחת לצד דרום אלא עד שם. גם כי אבני היסוד והוא הם אבני גודלות, מורה שהוא בנין קדום. וא"כ, סוף הbenin, הנקרא מדרש שלמה, לצד הדורים הוא סוף העוזרת, אלא שהוא חוץ מקפ"ז אמה אשר מזרח למערב, והוא מכלל הר הבית. ווד היום בניו כייפין על גבי כייפין.

6. מ"מ למදנו, כי הכותל ההוא בעצמו היה כותל העוזרת אשר לצד דרום. וא"כ צריך לשער אם העליות אשר נגד כותל זה לצד צפון וחוקים מכותל זה קליה אמה אינים בכלל העוזרת. ואני שערתי שיש בין כותל זה שלצד דרום עד הבתים והעליות אשר בניו צפון, יותר מקליה אמה, ואינם בכלל הקדש, ומותר להכנס שם.

7. עוד דרך אחרת: רואין אבלו חותם מתוח מהכיפה לעד מזרח - כל הבתים והעליות שהם בתקן מי אמה לחות זו, הם בכלל הקדש; וכל חוץ לה השער הרי הוא חול. וחשבון זה אינו מדויק, לפי שההיכיל היה צר מאחריו ורחב מלפניו, כדכתיב:³ "הוי אוריאל אריאלי". ומ"מ לצאת מידי ספק, צריך להתרחק מהחותם מכותל הכיפה הצפונית ארבעים אמה ברוחב, ובאורך קפ"ז אמות מן המערב למזרח.

8. שייערתי שאין בכל הפתוחים יותר קרוב לכיפה מאותו הפתח הקטן אשר לשמאלו לבב אל אנטוני, וכן צרייך להזהר מן העליות אשר על אותן פתח. וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו רוצין להכנס בשוק אל אנטוני, וזה חומרא יתרה, כי אני שערתי שיש ממש ועד הכיפה יותר מ"מ אמה. ואפשר שהחטעם הוא שהיה משוכחה קצר לצד צפון.]

9. ואם העליות בנויות לצד מזרח, הנה הונבר כי הכותל המזרחי אשר הוא בניו עתה, הוא כותל הר הבית המזרחי, לפי שמשם ולהלא הוא הר הזיתים. ועוד, כי שער

3. ישעי כת, א, ע"פ דרשת חז"ל במסנה מידות ז, ז.

4. פסקה זו היא תוספת שלי. היא הוזרת על פסקה 3 דלעיל, בה כתב הרדב"ז: "כאשר נבאר בעיה".

הרחמים הם באותו כותל, וכותב בעל כפטור ופרח,⁵ שם שערים שהיו נכנסים בהם האבלים והחטאים.

10. וכל הבתים והעליות אשר בצד מזרח מותר להכנס לשם, שהרי מכותל הר הבית המזרחי יש שייג' אמה, וטמא מת מותר להכנס להר הבית. ואם יש עליות בכותל דרום, באורך קפ"ז מן המערב אל המזרחה, הרי הם בכלל הקדש.

11. ודרך כלל אני אומר, כי הบทים או העליות אשר לצד צפון ולצד מזרח, אין בהם ספק אצליל, ומותר ליכנס להם, אם לא תהיה בולשת הרבה לתוך המקדש, אז צריך אומד. וכן גם אוטם של צד דרום וUMBRECHICS אומד.

12. והוא יודע, דאייבעא לו בגמרא:⁶ "תלה עצמו באור העוזה - מהו?" וסלכא בתיקו, והוא איסורה דאוריתיא לדעת הרב,⁷ דס"ל בקדושתו עמד, ואזילין לחומרא, ואסורה. לדעת התוספות⁸ פשיטה לה דאור עוזה נתقدس. ואעיג' דתניא בדיעות טומאה:⁹ יוטמא שנכנס להיכל דרך פטור, שנאמר יאל מקדש לא תבא! - דרך ביה אסורה תורה,¹⁰ מ"מ פטור אבל אסור, ומכיון אותו מכת מרדות. וכן כתוב הרמב"ס מהלכות בית מקדש,¹¹ זוזל: "ויאעפ' שהוא פטור מכך, מכין אותו מכת מרדות, בין שנכנס מקדש דרך גנות, בין שנכנס בו דרך פתחים בשידה תיבח ומגדל".

13. ואית', כיון דגין ועליות לא התקדשו, והתופעות מודה שכל העליות לא התקדשו, חוץ מהעליה אשר על ההיכל, למה לא יהיה מותר ליכנס עתה בכל העליות? דעת, לא אמרינו שלא התקדשו אלא העליות והגנות אשר היו בזמנם שהיהו קיים, אבל הגנים והעליות הבנויות עתה סביב המקדש, שמא בזוז איר העוזה הם בנויים, או באור הלשכות שהיו איז, ומידי ספק לא נפיק. הילך, אם נתרבר לפי החשבון אשר כתבתתי מהם בנויות בקודש, לא נחש גובה לומר שמא למעלה מגנות הלשכות אשר לא התקדשו חוץ בנויות, כיון דאור עוזה כערזה.

14. ומ"מ יש לי לחתט טעם למן הגשהנו כל העולם לעלות ابوותם עלילות לראות ממש את הבית כולו, ולא שמענו ולא ראננו מי שמייחה בידם. דעת, כי הראב"ד זייל סבר כי האידנא אין כרת למי שנכנס למקדש, וכן תמצא בהשגה פרק שנייה מhalbנות בית הבחירה.¹² הרי שעייר החידן הוא מחולקת, וזה דבר ספק שמא עליות אלו הם בנויות בקודש, או לא. ואת"ל בנויות בקודש, שמא אורי העוזה לא נתقدس, זהה איכא דምפרש¹³ דהא דבעי רבא "תלה עצמו באור העוזה", וכי קא מיבעא לה: אם התקדש אורה או לא, לפי גורסת הספרים, ולא אישPsi. ואת"ל דאור העוזה חוץ בנויות, שמא על אורי גנות הלשכות אשר לא התקדשו חוץ בנויות. הילך, כיון דאיכא כל הני ספקו, תלו הדבר להקל, מרוב חקוקם לחוזות בקודש.

.5. פרק ו (גבولات הר הבית).

.6. שבאות יו, א.

.7. רמב"ס, חל בית הבחירה ז, ג.

.8. שבאותם שם ד"ה לה.

.9. שבאות יו, ב, בשינוי לשון קצת (יוטמא שנכנס דרך גני לחיכל...).

.10. גיט. שם הלשון: "... ואיפילו נכנס מגדר הפורח באור, בין שנכנס למקדש במגדל דרך גנות, בין שנכנס דרך פתחים".

.11. חל. ד.

.12. דעת רבנן חננאל, כMOVABA בחדושי הרמב"ז שבאותו, שם.

15. ואין לנו להקל מטעם דודך ביאת אסורה תורה, ודרך גנות אין בו איסור תורה, דהא ניחא אם עולמים ויוודים מיד, ולא היו שווים שם שיעור השתויה; אבל אם הם בנויות בקדש - נהי דפטור מושום "ואל המקדש לא תבא", מ"מ חיבר מושום טמא שהאה במקdash.

16. הנה כתבתי לך טעם המנהג, אבל אתה תהיה מן הנזהרים ולא תכנס, לא לביתו ולא לעלייה, אם לא תהיה מהכיפה הרבה.

17. גם שמעתי שיש מחלוקת תחת הקרים, ופנתחה לצד מרעב, שהולכת עד תחת הכיפה, וושם מהיהודים שנכנס לשם. ודבר זה אסור, דקייל¹³ מחלוקת הפتوחות לעזרה נתקדשו, ומאן למא ול שאין זו מכל המחלוקת שהיו פتوחות לעזרה. ואפילו תימא שזאת חדש נעשית, קראקע העוזרה נתקדש עד התהום, כדי תא בזבחים.¹⁴

18. שוב איתי, וכן אמרו לי בני אדם היודעים לשער, שאון לך פתח ולא עלייה שלא תהיה רחוקה מהכיפה כפי השער אשר כתבתי. הילך, מותר להתקרב אל הפתוים ולעלות אל העליות, כי"ש בחצטרופות הספקות אשר כתבתי.

ב. קשיות ותמיות על תשובה הרדי"ז

תשובה הרדי"ז, הנ"ל, הדנה במקומות בהם מותר להכנס לחדר הבית גרמה וגורמת מבוכה רבה ללימודים, לחוקרים ולכמהים עלות להר הבית. מצד אחד קובל הרדי"ז באונן חד משמעי: "הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן תשתייה, הנקריא אצל אל סرارה... אין ספק כי האבן הזאת אשר תחת הכיפה היא אבן תשתייה, אשר עליה היה הארון בבית קודש הקדשים בצד מרעב" (פסקה 2).لاقarraה על פי קובל העוזרה זונין לאתר את העוזרה שביב סכיפת הסלע, ולהזכיר מותם השתוים המותרים לכינסה, שם מוחץ מסיג' ואסור את הכניסה למתחם, ומותר להיכנס רק לעליות ולבתים המרוחקים מרחוק רב מהכיפה (פסקה 16).

הרדי"ז קובל הנחות, שלכאורה סותרות את הידע לנו. יתר על כן: קביעותו סותרות זו את זו. הוא קובל, שהכותל הדרומי הוא כוטל העוזרה (פסקאות 5-6). אם כך, אבן השתייה נמצאת מרוחקת מהכותל הדרומי כ- 38 מטר (חצי מותק 135 אמות, דהיינו 67.5 אמות). ומצד שני הוא טוען, שהוא בכייפת הסלע היא אבן השתייה - והרי הכותל הדרומי מרוחק מהכיפה כ- 240 מטר! קשה לקבל את קובל הרדי"ז שהכותל הדרומי הוא כוטל העוזרה. משמעות הנחה זו היא, שהכותל הדרומי של הר הבית נמצא באזורי ארמות בית אומיה והעופל.

הרדי"ז טוען שכוטל העוזרה במערב הוא הכותל המערבי של ימיינו (פסקה 4). מכאן יש להסביר שcotל הר הבית המערבי נמצא בربע המוסלמי וברוחבת הכותל. חומרת הכותל המערבי מרוחקת כדי 104 מטר מהכיפה (כ- 200 אמה), ואילו על פי המקורות אבן השתייה הייתה מרוחקת מהכותל העוזרה המערבי כ- 40 אמה בלבד.

בתשובתו מאפשר הרדי"ז כניסה מעבר לכותל המערבי, כיון שכוטל זה רחוק יותר מ"י"א אמה מדוון הכיפה, שם אמורה להיות חומרת העוזרה. ואילו במקומות אחר בתשובתו (פסקאות 3-4) הוא טוען שהכותל המערבי הוא כוטל חומרת העוזרה.

13. פשחים פ,א; רמב"ם הל' בית הבירה ו,ט.

14. אכן מפורש, אבל משתמש מהסוגיה בזבחים נא.

מצד אחד פוסק הרדב"ז, שיש להתרחק הרחק מן הכהפה, ומצד שני הוא טוען כי 40 אמה מהכהפה צפונה, האזור הוא חול. מרחוק זה הוא בתחום המתוון של הכהפה. יתר על כן: קיר העזרה הצפוני צריך להמצא במרחב 67.5 אמות ממרכז קודש קודשים, כיצד אפשר לקבוע הרדב"ז ש- 40 אמה צפונה האזור הוא חול? ומדובר מזמן ספק הוא מודך 40 אמה מכוטל הכהפה הצפוני (פסקה 7), הרי מלכתחילה היה צריך להתרחק מהכהפה יותר מ 40 אמה?

ג. דעת חכמי ישראל על אוזות התשובה

חכמי ישראל ניסו להבין את דברי הרדב"ז. הרב שלמה גורן כתב בספרו הר-תביה (ירושלים תשנ"ב) עמי רלו-רגן:

ברנו שיטתו זו של הרדב"ז בטעות יסודה... אי אפשר לקבל את מסקנותיו ההלכתיות של הרדב"ז... דבריו אלו תומוחים מאד וסתורים את דברי עצמו... דבריו אלו של הרדב"ז... אין להם מובן... קשה לפענה איך קורתה סתירה בתשובה זו של הרדב"ז, הסותר את עצמו מינינה וביה, ואיך קפאה עליו הדרך... סוף דבר: דברי הרדב"ז בתשובה זו לית נגר ונבר נגר דיפרקייה, וכן לען אלא להגעה למסקנתו, שטעות תומוחה נפלת בקטעה... יש בתשובה זו תמייחות נוספת, שהן סתוםות מכל סתום ולא ניתן פגען... יש בה (בתשובה זו) שרשות שלמה של תמייחות וערובים, שאין עליהם מענה... דבריו בעין זה משובשים מאד, ואין אפשרות להולמים.

הרוב זלמן קורן כתב במאמרו *חצרות בית ה'*, שם עולם (ירושלים תשל"ז) עמי 250-247:

ולכאורה ייפלא מאד, מי גילה לרדב"ז שהמරח בין כותל העוזה שבמורה לבין כותל הר הבית הוא שייג' אמות? ואם רבוי לא שנאה, הרדב"ז מנא ליה?!... על פי דברים אלו נשarra על כל פנים סתירה קיימת בתוך דברי הרדב"ז עצמו... ואי אפשר לקיים את שתיהן הקבועות האלה כאחת... כיצד יכול היה הרדב"ז לקבוע דבר שהוחוש מכךיו, "כשנגן יצא לפני השלית".

הרוב משה שפירא כתב בספרו הר-הקודש (ירושלים תשנ"ב) עמי רמו-רמו:

גם תמורה מה שכתב... דברים אלו משולל הבנה, וסתורים זה את זה... ומה שכתב כי הכותל הדרומי הוא כותל העוזה תמורה מאד... סוף דבר: דברי הרדב"ז-בתשובה תמורה ומחותרי הבנה.

עד כדי כך תמורה הדברים, שיש שהעללה את הסברה, שתשובה זו משבשתה היא, כי כתבה עמי הרדב"ז בסוף ימי, ואז כתוב דברים תמורה (הרוב אביגדר נבנצל שם הרש"ז אירובן, מעליון-בקודש גליון ה, תשס"ב, עמי 161).

רבים ניסו להתמודד עם תשובהו של הרדב"ז. יש שלקחו את עיקרי דבריו הברורים והחדר מושיעים, והתעלמו מהתמייחות (רב ז' קורן, *חצרות בית ה'*, עמי 251). יש שניסו לשנות את הכתובים - להוציא משפטים שאינם כתובים במקור ולעраб מושגים, כדי לישב את הסתירות (הרוב ישראאל אריאל, בית ה' נלך, ירושלים תשס"א). ויש שהמשיכו לתהות ולהקשות (הרוב יצחק שילט, בית ה' נלך;¹⁵ מעליון-בקודש גליון ד).

15. ראה גם: הרב יצחק שילט, "בנייה בית הכנסת בהר הבית בימינו", תחומיין ז עמי 489-512.

ד. הצעה לישוב השאלות והתמיות

1. תחנות יסוד

ברצוני להציג פרשנות שונה לדברי הרדב"ז, פרשנות שאיננה פסק הלהכה אלא לימוד ובירור העניין. פרשנות זו מתייחסת לכל דברי הרדב"ז מכלולם, אינה מתעלמת מהכתב וaina מוסיפה על הכתוב, ובכל זאת מנסה ליישב את הסתירות והתמיות.

תשובה הרדב"ז מבוססת על העקרונות הבאים:

א. הרדב"ז, כפוסק, משתמש במושגים חד משמעיים:

הר הבית המתחם, שמידתו 500×500 אמה.

עוזרת הכהנים שבח האלים, הקדש, ויישראל, שמידותיה 135×187 אמה.

היכל המבנה שבו הכהנים, הקדש, וקדש הקדשים.

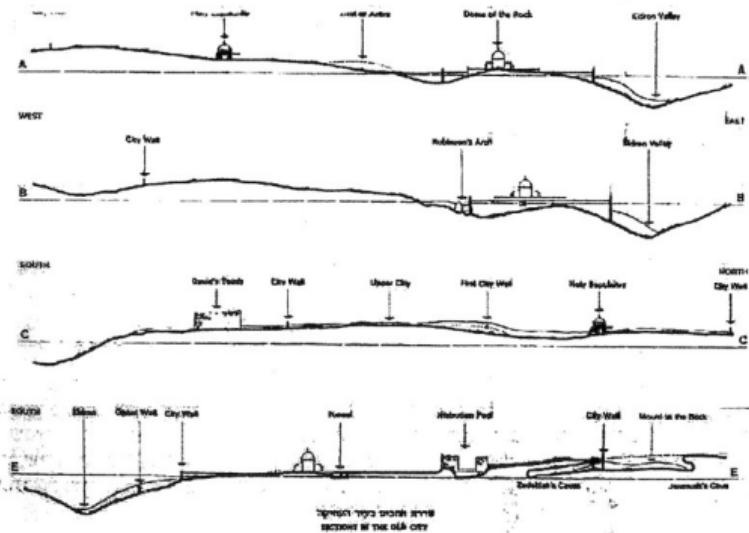
מקדש המתחם הנראה לעיניינו, שכלו בחזקת קדושה (בערבית: "חרם").

קדש מקום שבו קיימת קדושה הילכית.

חול מקום בו לא אלה קדושה רוחנית.

זו זאת למעשה ציטוטים מהמקורות, אותם מביא הרדב"ז כלשונו.

תשיריט 1: למורות שהאבן מתחת לכיפה נמוכה ממייפל ירושלים, בינו לבין המקורות, הרדב"ז קבע באופן אקסימוטי, שכן זו היא אכן השיטה

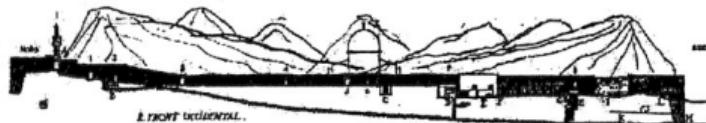
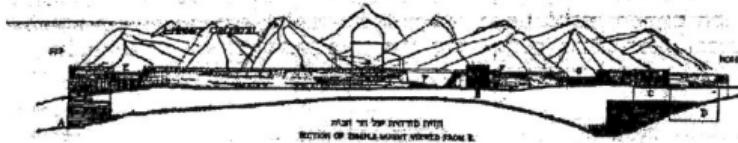
תדע, דהא תנן בכמה דוכתי, שהר הבית היה גבוה מירושלים, והשתא הדבר הוא להפוך. וזה, כי הדבר ברור, שתחת הרכבה שם אבן השיטה בלי ספק, התקרא אצלם אלסקרה.

ב. האבן שתחות הכיפה (העכרא) היא אבן השתייה, אבל יתכן שהיא אינה במקומה המקורי.

למרות שהאבן מתחת לכפה מוכחה מפלס ירושלים, בניגוד לבראי המקורות, אין ספק שהאבן שתחות כיפת הסלע היא אבן השתייה (ראה תשritis 1).¹⁶

ג. פסגת המקורית של האבן הונמכת, ואין אנו יודעים האם הפסגה המקורית הייתה בדיק על הפסגה הנוכחית או במקומות אחר בתחום הר הבית (ראה תשritis 2).

תשritis 2: פסגת המקורית של אבן השתייה הונמכת, ואין אנו יודעים האם הפסגה המקורית הייתה בדיק על הפסגה הנוכחית, או במקומות אחר בתחום הר הבית

וקרוב אצללי, שנאמר להם או שמעו, שהארון גודשema, ולפיכך היו חופרים, אולי ימצאו אותו. וכן השול קרכעית הבית, ונתגלת (ונתגלת) אבן השתייה. וגם שמעתי, שהמלכים שעשו חפירותם לפניו יטוד האבן הזאת, ולא מצאו.

ד. מקום העורקה בתחום הר הבית אינו מוגדר בדברי המשנה "רבו און הדורות, שני לו המזרחה, שלישי לו מן הצפון, ומעטו מן המערב" (מידות פ"ב מ"א). על פי פרשנותו, הכוונה לשיטה הפנוי מחומרות הר הבית לכוטלי המקדש, ולא לשיטת הפנוי מהחומרה העורקה. 17 בדורות השיטה הפנוי בין חומת הר הבית וחומרת המקדש הוא הגדול ביותר; במזרחה קטן יותר; וההרחק הקpun ביותר - במערב. لكن יתכן שחוותה העורקה תהיה צמודה, והתולכדה עם חומת הר הבית במערב.

ה. הרדבי' בדק פרשנות אחרת, 18 המציעה על סמך דברי המשנה "מקומות שהוא רב מדברו, שם היה רב תמיישי" (מידות, שם), שהמקדש הוא התשmis, ולכן המקדש היה קרוב ביותר לכוטל דרום. כך שייתכן שחוותה העורקה הדורמית התולכדה עם חומת הר הבית הדרומית.

ו. הרדבי' מניח שהכוטל הדרומי של המותחים הוא כוטל הר הבית, ולכן הקוטל הצפוני נמצא כ- 500 אמה צפונה, שהם כ- 40 אמה מצפון לכוטל כיפת הסלע.

16. לתשריטים והספנו את הצעתו מתקן תשובה הרדבי' הנגע לנושא.

17. עי' רמב"ם הל' בית הבחירה ה, ומאמרו של הרבי' קורן, חצרות בית ה', עמ' 248.

18. פירושיהם של רבים שמעיה והריא"ש למידות פ"ב מ"א.

ג. כיוון שבمزורה נמצאים חללים, כדוגמת אורות שלמה, הבנויים כיפין מימי המקדש, הרי ברורו שם לא הייתה אבן השתייה, ואין המזרח מקום העזורה.

ח. הדרב"ז בוחן את המקום האפשרי של העזורה בכל אחת מרווחות השמיים, וযוצר סופרפויזיציה של כל המיקומות האפשריים האסורים לגישה, ואלו שבודאי נינן לששת אליהם.

ט. כיוון שעל פי שיטותו אין אנו נמצאים במפלס הר הבית המקורי, הוא בוחן את האפשרות שמא העליות שבמננו היו מעל הגנות של הלשכות המקוריות, או בחלל העזורה, ומסיק מסקנות הלכתיות הנבעות מכך.

י. פסיקת הדרב"ז מהMRIה. הוא אינו מאפשר כלל כניסה לרוחבת המתחם הקורי חראס-אל-שריף, אלא לעליות ולבטים ממורחים מהכיפה, בכוחת הצופין ובכוחת המזרחי, וכן לעליות ולבטים בצפון הכותל המערבי ובמזרחה הדרומי.

2. פרשנות

להלן קריאה בדברי הדרב"ז, ובצידה פרשנות על פי העקרונות האמורים לעיל, ביצירוף תشيرיטים להבhardt הנושא.

1. שאלת מניין, אודיעך דעתך אם מותר להכנס לעליות הבנויות סבב בבית המקדש, שכן בולטות תחוץ לממדיהם על גני נגוסותאות.

השואל השתמש במושג "בית המקדש". הדרב"ז לא השתמש במושג זה כלל וכלל בתשובתו, כיוון שיש "בית המקדש" הוא מושג רב משמעי, והבעיה הלכתית העומדת לדין היא איסור הגישה לעזורה, ולא הגישה לבית המקדש מבסיס המצוומצם.

2. דע שלא כל העליות שוות ולא כל הרוחות שוות, ונדריך אומד יפה להראות איזה זה מותרת איי זו אסורה. וזה, כי הדבר ברור, שחתוך הכיפה שם אבן השתייה בלי ספק, הנקרא אצל אלסקרא.

ואית' דהה תנן: "אבן היהת שם מימות נביאים ראשונים, ושתייה שמה, גבורה מעל הארץ גיא אכבעות, ועליה הארון נתן". ועתה שאלנו את פיהם, ואמרו שהיא גבורה מקרעית הרכפה ביכומות, ואנו רואים מבחן שועלם לכיפה במדרונות הרבה. כבר כתבתי על זה בתשובה, שקרקעית הבית חפרו אותו כמה פעמים לפחות הישודות, ולכן הוא מוקם הרבה ממנה שהה מקודם.

על פי המקורות, אבן השתייה בטלטה רק 3 אכבעות, ואילו במצבות האבן גבורה כדי 3 קומות. לדעת הדרב"ז, כתוצאה מחפירות לצורך גיליי היסודות, נחשפה האבן, ולכן היא כה גבוהה.

תדע, דהה תנן בכמה דוכתי, שהר הבית היה גבוה מירשלים, והשתא הדבר הוא להפוך.

גם בתשובה תרגלית מותיחס הדרב"ז לביעות הטופוגרפיות של ירושלים:

דע כי בדברים גרמו זה, והוא בהיות כי עכו"ם כבשו את הבית כמה פעמים, ומשנאתם אותו ערו עד היסוד בו; ועוד, כדי שלא יהיה גובה מוקם שלהם. ולפי שהמוקם מדורון, הגשמיים היו שוטפים מידי שנה בשנה את העפר שהיה תייחוז, ומוליכין אותו, עד ששפל קרקעת הדר הבית. וגם מלכי עכו"ם תנען, דתנן ביומא: "משנינו על הארון, אבן היהת שם מימות נביאים ראשונים, ושתייה שמה, גבוה מן הרכען גיא אכבעות, ועליה היה נונט" - פי' המחותה של קטורת. ועתה שאלתי את פי העכו"ם, ואמרו שהיא גבוהה ביכומות יוות, וזו ראייה גמורה שנאנכל קרקעות הבית.

גם ירושלים נחרבה כמו פעמים, וampionship הפתמים נעשה תל. וברוב הימים נכבש המקום הזה ונעשה קורקע, ובנו עליה בתים. וכן הרבה פעמים, עד שנעשה בבוח. וכן נמצא עד היום בנימינס תחת הפתמים, ואפלו אם יחפר בעומק לא יגיעו לקרקע בטלחה.

הרדב"ז, רבי דוד בן זמורה, נולד בשנת ר'ם (1480) ועלה לשירהל ממצרים בשנת ש'יגי (1553). עד מותו בשנת של'יד (1574) התגורר בירושלים ובכפת. הוא היה מודע למצוות הטופוגרפיה והסטטיטוגרפיה של העיר, ולשוניים שהחלו במקומות מזוהים תקופה מקדש. דד אדם ומגעי התבונן היוו את הטופוגרפיה - הר הבית והומך בידי אדם, גשים חשמפוא את אבן השתייה, וחורבות הפתמים הקדומים הרימו את מפלס ירושלים בזמנו.

עד אמרו העכ"ם, שיש תחת הcliffe מעלה, ושהמלכים הראשונים רצו לדעת מה היה שם, ושלשלו בני אדם לתוכה, ומתו, סגנו אותה ומלאו עמר. עד היום היה אין אדם ידע מה יש. ורקרב אצל, שאנדרם להם וושמע, שהארון גנוו שם, ולפיכך היו חופרים, אויל ימצאוות. וכן הושלך קרקעית הבוי, וונגלית (ונגלה) אבן השתייה. גם שמעתי, שהמלכים שעברו חפר שם למציאו יסוד האבן הזאת, ולא עזאו.

הרדב"ז מעלה השערה, שהמלכים הראשונים מאמות העולם צtro לארת את הארון הגנוו מותחת לבן השתייה, וכן חפרו והנמכו את מפלס הר הבית ועקרו את האבן מקומה. פרוש המילה "ונגלית" הוא לא רק לשון גילוי, אלא גם לשון עקירה והגילה.¹⁹ לאור העדויות שישוד האבן לא נמצא, ניתן להסיק שהאבן אינה נמצאת במקומה המקורי.

מ"מ אין ספק כי האבן אשר תחת הcliffe היא אכן השתייה, אשר עליה היה הארון בבית קדש הקודשים לצד מערב.

למרות של פי המקורות הר הבית היה גבוה ממפלס ירושלים, ובמציאות הטופוגרפיה האבן בכיפת הסלע נמוכה ממפלס ירושלים, ולמרות ששביב ירושלים יש פסגות גבוהות מררושלים, כגון הר ציון והר המשחית, קבועה אקסוסומיטית, כי אין לדעת שאבן זו היא אכן השתייה. הפסגה המקורית הייתה גבוהה יותר בעבה, ואולם אין לדעת היכן הייתה הפסגה של אבן השתייה בתקופת המקדש. אבן השתייה נמצאת במקדש, והמقدس נמצא בזורה, והעזרה שמיידותיה 135×187 אמה נמצאת בהר הבית, שמיידותיו 500×500 אמה - הרי שהפסגה המקורית לא הייתה מחוץ להר הבית.

מעתה, בדורן הרדב"ז מה הם גבולות הר הבית, ומה הוא מיקומה האפשרי של העזרה בתהום הר הבית.

3. הילך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב, או הנכנס לראות מהפתחה אשר לצד מערב, צריך לשער שייתה בין לבין הcliffe יותר מאשר אמה, שכן היה בין כתל מעברי לעוזה לートל והיכל ווובי הכותל, כי הכותלים התקדשו. שערתני שאין בכל המՓחים יותר קרוב ליפה מאותו תפתח הקטן אשר לשטולבל בבא אל אנטני, ולכן ציריך להזהר מן העליות אשר על אותו פתח. וכבר שמעתי על קצר חכמים שלא היו רוצין להכנס בשוק אל אנטני, וזה חומרא תורה, כי אני שערתני שיש ממש ועד הcliffe יותר מאי אמה. ואפשר שהטעם זה שאהיא משוכחה קצר לצד צפו, כאשר נבר בע"ה.

הביאור להלן יבוא בפסקה 8, שאוთה הוסptri כזרזה על הפסגה הנוכחית. יתכן שהפסגה המקורית הייתה במקום הפסגה הנוכחית. כיון שהכותל המערבי של המתחם

19. נגלה - נugar (מלחון בן שושן); יתגל - גרם לעצמו גלות (מלחון בן יהודה); "וונתגלו" מערינו מלחמות עפשת האירוי" (שורות הרומי"א ס"כ).

רחוק ממחיפה, ניתן לgesht לבתים ולעליות הצמודים לכוטל זה. הנקודה הצפונית היא השער הנמצא מול הכיפה. אולם לשוק הכותנה ניתן להכנס ללא חשש (ראה תשritis 3).

4. ואם העליות הם מצד צפון, צריך לשער מכותל מערבי לצד מזרח באורך קפ"ז אמות.

עלילות הבניות על אורך זה הם בניוות על אורך העזרה ממורה למערב, וכל העליות מחוץ

לאורך זה לצד מזרחה או לצד מעבר איים בכלל האיזור.

קיימות אפשרויות שפסגת אבן השთיה והעזרה היו במקומות כל שהוא לאורך הכותל המערבי, לפי הפרשנות ש"מיועטו מן המערבי" הכוונה שכוטל המקדש המערבי קרוב מאוד לכוטל המערבי, וכוטל העזרה מותלך עם כוטל הר הבית. ולכן רצואה של 187 אמות מזרחה למערב אסורה לגישה, אך חלק מהעליות בצפון אסורות לגישה, וחולקו מותורות (ראה תשritis 4).

5. ולענין הרוחב - כבר DIDUT כי רוחב העזרה מצפון לדромוס סט קיל'יה אמה, ובכבר הנראת לעין כוטל הדромוס מזקומו הראשון הוא. שהרוי העומד בקרן דרוםית מזרחית, והוא כי ממש לצד דромוס הוא עמק ייחופט, ולא הינה העזרה נשמצת לצד דромוס אלא עד שם. גם כי אבני היסוד ההוא הם אבני מזולות, מורה שהו בנין קדום. ואיך, סוף הבניין, נתקרא מדרש שלמה, לצד הדромוס הוא סוף העזרה, אלא שהוא חוץ מקפ"י, אמה אשר ממורה ממערב, והוא מכלל הר הבית. ווד הימם בניו כפין על גני כפין.

הרדבי'ז מזהה את הכותל הדורי של המתחם בכוטל הר הבית, כיון שמדובר לו נמצאת עמק. לפי הפרשנות, ש"ירבו מן הדромוס" הכוונה שרוב המקדש נמצא בדורם, העזרה יכולה להתלכד עם כוטל הדромוס של הר הבית, ורצואה ברוחב של 135 אמה אסורה לגישה. הרדבי'ז מזהה לדעתו את אורות שלמה, הנמצאות במורה הכותל הדורי, מכדרש שלמה; ומכיון שהחלל שם הוא כיפין - לדעתו, מימים קדומים, מאוז ימי המקדש - הרי שלא היה שם סלע מעלם, והעזרה אינה יכולה להיות במורה, אלא עד רצועת הקפ"ז, שעלייה נדבר בהמשך (ראה תשritis 5).

6. מ"מ למದונו, כי הכותל ההוא בעצמו היה כוטל העזרה אשר לצד דромוס. ואיך צריך לשער אם העליות אשר כנגד כוטל זה לצד צפון רוחקים מכותל וזה אמה איים בכלל העזרה. ואני שערתי שיש בין כוטל זה לבין צד דромוס עד הבתים והעליות אשר בניוות צפון, יותר מקל'יה אמה, ואינם בכלל הקדש, מותhor להוכנס שם.

יתכן שהפסגה של אבן השתיה והעזרה היו בדורם. לפי הפרשנות לדרכי המשנה "מקום" שהייתה רוב מזתו שם היה רוב תשיישו", שהכוונה היא שהמקדש קרוב לכוטל הדромוס - "ירבו מן הדромוס" - וכוטל העזרה הדורי מותלך עם כוטל הר הבית הדורי, רצועת של 135 אמות בדורם אסורה לגישה, וכל השיטה מצפון מותר לגישה (ראה תשritis 5).

7. עד דוד אהרות: וזהו כאמור חוט מתח מהכיפה לצד מזרחה - כל הבתים והעליות שהם בתוך מי אמה לחוט זה, הם בכלל הקדש; וכל שהוא חוץ לה השערו הרי הוא חל. וחשובין זה אכן מודוקדק, לפי שהחיכיל היה צר מאחריו ורחב מלפניו, כדכתיב: "הוּא אַרְיאָל אַרְיאָל".

כיוון שהרדבי'ז הסיק שהכותל הדורי הוא כוטל הר הבית, הרי הכותל הצפוני נמצא 500 אמה צפונה. מדידה של 500 אמה בכותל מערב, שהם כ- 40 אמה צפוניות לקדקד הכהפה, יצאה מצב שבו העזרה וחלק מהאלות נמצאים מחוץ להר הבית, אם נניח שהפסגה המקורית הייתה בדיקון במרכזו כיפת הסלע.

ומ"מ לצאת מידי ספק, צריך להתרחק מההוו המתו מכותל הכהפה הצפונית ארבעים אמה ברוחב, ובאזור קפ"ז אמות מן המערב למזרחה.

על מנת זאת, מדידה של 500 אמה בכוון המזרחי אישירה הכללת העזרה בתחום הר הבית, אך שהכולל הצפוני מרווח 40 אמה מכותל הכיפה הצפונית. כל השוטה מצפון לכך 500 אמה איינו תחום הר הבית, ואין לחושש שהעזרה הינה שס (ראה תשירט 6). שיטה זו, המבוססת על מתייחס חותם מהפינה הדרומ-מערבית צפונה, נעשתה גם על ידי מהריימ"ט, רבי יוסף מטראני, שחי בפתחה במאה ה- 16 וביקר בירושלים (ראה נספח). בדרך-מזהה הוא זיהה כיין ביפוי בארונות שלמה (מדרש שלמה), והורדב"ז הנית שכיפין אלל, הקים מימי המקדש, ממשיכים לאורך כל הכותל המזרחי. הרי שב耄ה לא הייתה ابن השתייה, ולא הייתה עזרה. גבול אזור היפוי במערב נקבע ע"י האבן שמתוחת לכיפת הסלע, המכילה שברזה וו אין יותר כיפין, ולכן רצעה באורך 187 אמות, שבתוכהה האבן שתחת כיפת הסלע, היא הגבול המזרחי שבו יכולת להימצא העזרה (ראה תשירט 7).

בפסקה 8 העתקותינו שוב את מה שנאמר לעיל בפסקה 3:

... וכבר שמעתי על קצת חכמים שלא היו ורצו להכנס בשוק אל קטנין, וזה חומרא

יתרה, כי אני שערתי שיש שם ועד הכהifa יותר מ"א אמה. ואפשר שהטעם הוא שהיה משוכחה קצת לצד צפון.

תמונה הדבר, שהורדב"ז זו באפשרות הכניסה מעורב למזהה, וטוען שאין חשש להכנס. הוא מנסה להסביר את הטענות הנוגעים להכנס שוק הכותנה, בכך שהוא משוכחה קצת לצד צפון. מי זאת המשוכחה לצד צפון? ומה הקשר בין המיקום בצפון לכניסה למזהה? בפסקה זו זו הורדב"ז בנוסחים הבאים: שוק, שעיר, פתח וכיפה - כל הנושאים הם ממיין זכר, למעט 'הכיפה'; לעומת: 'משוכחה לצד צפון' היא הכהifa. ואם כך, חוותת השאלה: אם הכהifa משוכחה צפונה (צפונה ממה?), איזה טעם יש בכך לאיסור הכניסה למזהה בשער הכותנה? וולם לאור האמור בפסקה 7, נனון להסביר את דבריו הורדב"ז:

7. עד דרך אחרת: ראיין אבלו חותם מהכהifa לצד זורת - כל הבתים והעליות מהם

בתוך מי אמה להוציאה, הם בכל הקדש; וכל שהוא חוץ זהה השער הרי הוא חול.

וחשוב זה איט מודוקדק, לפי שהחיכל היה צר מאחריו ורוחב מלפניו, כדכטיב: "הו ארייל אוריאלי". ומ"מ ליצאת מידי ספק, צריך להתרחק מרחוקות המתוח מכותל הכהifa

צפונית ארבעים אמה ברוחב, ובוארק קפ"ז אמות מן המערב למזרחה.

הכותל הצפוני של הר הבית אטר על ידי מדידת 500 אמה לאורך הכותל המערבי מופנית הדרומית. קו מה מצעא-ב. אמה מהכהifa. הכותל הצפוני של הר הבית נמצא סמוך לשער הכותנה, מצפון לו. כיוון שהעזרה נמצאת במערב, היא לא יכולה להיות בשער הכותנה, מהצפון - הרי שגס אם העזרה נמצאת במערב, היא לא יכולה להיות בשער הכותנה, שorthy העזרה מרווחת מהצפון. לכן אין חשש להכנס לשער הכותנה, ובוודאי שאין חשש להכנס לשוק עצמו (ראה תשירט 8).

על פי שיטת המדידה של 500 אמה בכוון מערבי, נוצר מצב שאם בכל זאת מקום האבן היה במקומות הכהifa, הרי צפון האולם של המקדש ("אריאיל אוריאלי") וצפון-העוזה הם מרוחק לכותל הצפוני של הר הבית. מבחין זה סותר את הטענה שהעזרה חיבת לחיות בתחום הר הבית (ראה תשירט 9). ולכן, כיוון שהכהifa "משוכחה קצת לצד צפון" מקו 500 אמה, וכי "ליצאת דרי הפסך", מצע הורדב"ז למדוד 500 אמה לאורך הכותל המזרחי, שהם כ- 40 אמה מכותל הכהifa הצפוני. כלומר: גובל הר הבית הצפוני מרווחת צפונה, כך שגם אם אבן השתייה הייתה בכיפת הסלע, המקדש והעוזה יימצא בתחום הר הבית.

אם הגבול של הר הבית מרווחת צפונה, הרי ששער הכותנה נמצא בתחום בו יכול להיות העוזה, כיוון "شمיעתו מן המערב" הכוונה למרחוק בין כותל המקדש לבין כותל

הר הבית. הרי שיכולה חומת העוזרת להתקלד עם כותל הר הבית המערבי, ולכן יש טעם לאותם החכמים שנמנעו מהכנס לשער הכותנה (ראה תשritis 10).

9. ואם הוליות בניוות לצד מורה, הנה והנאר כי הכותל המזרחי אשר הוא בניו עתה, הוא כותל הר הבית המזרחי, לפי שימוש וחלאה והוא הר הזיתים. ועוד, כי שעריו הרחמים הם באותו כותל, ותבב בעל כפורור ורוח, שום שערם שיוציא נכסים בהם האבלם וההננים.

הרבבי'ז מוכחה שהכותל המזרחי של המתחים הוא הכותל המזרחי של הר הבית, כיון שמזורחה לו נמצא הר הזיתים; והשערים של הכותל הם, על פי עדות רבבי אשטוריו הפרורי, שעריו הר הבית.

10. וכל הבתים והוליות אשר בצד מורה מותר להכנס לשם, שהרי מכוטל הר הבית המזרחי שי'ג אמור, ומماה מותר להכנס לרהר הבית. ואם יש הוליות מכוטל דרומי באורך קפ'ז מן המערב אל המזרח, הרי הם בכלל הקדש.

הרבבי'ז בוחן את האפשרות שהוורה המזרחתית יכולה להיות חומת הר הבית, ולכן המרחק בין כותל המזרח לכוטל העוזרת המזרחי הוא 313 אמה (500-187), ומקו זה מעורבה אין להכנס. הוליות בדרום שבתוחם זה אסורות לכינסה (ראה תשritis 11).

11. ודרך כלל אני אומר, כי הבתים או הוליות אשר לצד צפון ולצד מורה, אין בהם ספק אצלי, ומותר ליכנס להם, אם לא תחיה בולטות הרבה לתוך המקדש, אז צrisk אומד. וכן אוטם של צד דרום וממערב צרכיים אומד.

אם ניצור סופרפייציה, הכללה - או בשלוון הרבבי'ז: "דרך כלל" - של כל המתחים האסורים לגישה מתוך ספק שהוא פוגת ابن השתייה והעוזרת, נגי' למסקנה שעוליות ובתים בכותל המזרחי והצפוני מותרים לכינסה. לכוטל המערבי מותר לגשת בצד הצפוני בלבד, ולכוטל הדרומי מותר לגשת רק באזור המזרחי (ראה תשritis 12).

12. והו יודע, דאייביאו כל בוגריא: "תלה עצמו באיר העוזרת - מהו!" וסלק בתיקו, והו איסורא דאוריריא דלעת הרב, דס"ל בקדשו עמד, ואוילין לחומרא, ואסור. ולדעת התוספות, פשיטה ליה דאייר ערחה תנקסע, ואע"ג תניא בידיעות הווומאה: "ו'טמא שנכנס להיכל דרך גנות פטור, שנאמר יאל המקדש לא תבא" - דרך בא אסורה תורה, מ"מ פטור אבל אסור, ומכיון אותן מכות מרדות. וכן כתוב הרמב"ם מhalbנות בית המקדש, ויזיל: "ויאע"פ שהוא פטור מכהרין, מכין אותן מכת מרדות, בין שנכנס למקדש דרך גנות, בי שנכנס בו דרך פתחים בשידה תיבה ומנדל".

כיון שבכל זאת אשים נכניות וועלים לעוליות ובתים גם במקומות אסורים, בוחן הרבבי'ז את האפשרות שמכיוון שמלס'r הר הבית הנמוך, הרי שהחייבת היא מתגנת, ואולי יהיה מותר להיכנס, כיון שאין לנו דרך ביהה. הוא דוחה אפשרות זו, כיון שגם מכנסה מהגנות פטורה מכרת, אבל היא אסורה ומכיון את הנקנס מכת מרדות.

13. ואית', כיון דגנין וועליות לא התקדשו, והתוספות מודה שכל הוליות לא התקדשו, חז' מותוליה אשר על היכיל, למה לא יהיה מותר ליכנס עתה בכל הוליות? דעת לא אמיינן שלא התקדשו אלא הוליות והגנות אשר היו בנויות בזמן שהייתה קיימ', אבל הגנין והוליות הבניות עתה סביב המקדש, שהוא בתוכו אויר העוזרת הם בנויות, או באיר הלשכות שהיו או, ומידי ספיקא לא נפיק. הלא, אם נתברר לפוי החשבון אשר כתבתי שם בנויות בקדוש, לא נחש לגובה לומר שהוא מעלה מגנות הלשכות אשר לא התקדשו הן בנויות, כיון דאייר ערחה עוזרת.

אפשרות אחרת היא, להניח שהגנות של היום הם מעל הגנות שהיו בתקופת המקדש, וגנות לא התקדשו. הרבבי'ז שולף אפשרות זו לפי שיטות התוספות, ומעליה נימוק נוסף:

כיוון שהמפלט של העליות היום נ多么 יותר, בగל החורש של חזרה, הרי יתכן שההגנות היום נמצאים בחיל העוזרה או הלשכות מתקופת המקדש, ולא ניתן להתריר כניסה מנימוק זה.

14. ומ"מ יש לי לחתת טעם למונח שנגנו כל הульם לעלות באוטם עלויות לראות משם את הבית כולם, ולא שמענו ולא ראיינו מי שמחיה בדים. דע, כי הראב"ז ייל סובר כי האדנא אין כרת למי שננס למקדש, וכן תמצא בהשנה פרק שני של הולכות בית הבחירה. הרי שעיר הדין הוא מחילוקת, והדבר שפק שמא עלויות אלו הם בנויות בקדוש, או וא"ל בנויות בקדוש, שהוא אירור העוזרה לא נתקהש, דהא אכן דפרש דהא דברי ר' תליה עצמו באירור העוזרה", וכי קא מביעא ליה: אם התקדש אירור העוזרה או לא, לפי גרסת הספרים, ולא אפשרתו. וא"ל אירור העוזרה כערזה, שהוא על אירור הגנות הלשכות אשר לא התקדשו הן בנויות. הילך, כיוון דאייכא כל הני ספקוי, תלו הדבר להקל, מרוב חשם לחות בקדוש.

באין דרך להקל ולהתריר את העלייה לגנות, מנסה הרدب"ז לבחון את צדי הסקפ לאיסור, ומתוך רוב הספקות לנסות ולהתריר כניסה לגנות.

15. ואין לנו להקל מטעם דורך ביאת אסורה תורה, ודרכ גנות אין בו אייסור תורה, דהא נראה אם עולים וירודים מדי, ולא היו שווים שם שיעור התשתייה; אבל אם הם ביווית בקדוש - נה דפטור מושם "ויאל המקדש לא תבאה", מ"מ חייב משום טמא ששחה במקדש. הרدب"ז מציע דרך נוספת להתריר עלייה לגנות בשיטה אחרת, וזאת: אם עולים וירודים מיד; ואולם גם הצעה נדחתת על ידו.

16. הנה כתבתי לך טעם המנתה, אבל אתה תהיה מן הנזירים ולא תכנס, לא לבית ולא לעלייה, אם לא תתריה רוחקה מהכיפה הרבה. למורות נסיבות הרدب"ז להתריר, הוא מציע לשואל לא להיכנס לעליות ולבטחים, אלא אם הם רוחקים מרוחק רב מהכיפה.

17. וב שמעתי שיש מחלוקת תחת הקרים, ופתחה לכך עד מעverb, שהולכת עד החות הכיפה, ויש מהיהודים שנכנס שם. ודבר זה אסור, דק"י מחלוקת הפחותות לעוזרה נתקהש, ומאן למאי לנו שאין זו מכלל המחלות שהיו פתוחות לעוזרה. ואפי"ל תימא שזו שואת חדש מעשי, קרקעית העוזרה נתקהש עד התהומות, כדייאיטה בבחבים.

הרدب"ז אסר כניסה למחלות שהם תחת הקרים, שמא הן היו פתוחות לעוזרה.

ניתן לסכם ולאמר:

א. הרدب"ז קובע, שאכן הסלע שתחת כיפת הסלע הוא אבן השתייה. מפלטה הנוכחי נ多么 ממפלס ירושלים, ואין לדעת את מקומה המקורי. יתכן שהיא עקרה ממשוקמה.

ב. כיוון שאבן השתייה הייתה בעוזרה, והעוזרה הייתה בתחום הר הבית, תוחם הרدب"ז את כל המיקומות האפשריים למיקום העוזרה במתוחם, וקובע שרך בគותל הצפוני ובគותל המזרחי ניתן לעלות על העליות והגנות, וכן ב.cefan הכותל המערבי, ומזרחה הכותל הדרומי.

ג. בכל מקרה יש אישור כניסה למפלס המתוחם ולמנזרות שמתחתיו, ורק בغال צדי ספק ניתן לעלות לעליות ולגנות המרוחקים מהכיפה.

ה. השלכות ההלכתיות

- א. אסור להכנס למתחם הנקרא הר הבית, אלא רק עלילות ולבטים הסמוכים לכוטל מורה ולכוטל צפון, לצפון כוטל מערב, ולמזרחה כוטל דרום.
- ב. אסור להכנס בשער המשולש בכוון הדרומי.
- ג. אסור להכנס בשער ההפוך לאל-אקעה הקדומה, מתחת מסגד.
- ד. אסור להכנס בשער ההפוך בכוון הדרומי.
- ה. אסור להכנס בשער המורובים.
- ו. אסור להכנס בשער ברקלין.
- ז. אסור להכנס בשער השלשת.
- ח. אסור להכנס בשער הכותנה.
- ט. מותר להכנס לשער הברזל.
- י. מותר להכנס לשער הכלאה.
- יא. מותר להכנס אל הר הבית מבית הספר אל-עומריה.
- יב. מותר להכנס לשער האפל בצפון.
- יג. מותר להכנס לשער הכפרה.
- יד. מותר להכנס לשער השבטנים.
- טו. מותר להכנס לשער היחיד שכוכב דרומי, ולעלות לגג של אורוות שלמה.

וכך סיכם הרדי"ק עצמו את תשובתו:

18. שב ראיית, וכן אמרו לי viele אדים היהודים לשער, שאון לך פה ולא עלייה שלא תהיה רוחקה מהכיפה כפי השיעור אשר כתבתני. היילך, מותר להתקרוב אל הפתחים ולעלות אל העליות, כ"ש בחצטרופת הספקות אשר כתבתני.
- למרות האיסור הגורף שבדבורי, היה הרדי"ק מודע לכך שפסיקתו נובעת מאיינפורמציה חסירה, וכן הוא קבע שם מומחים לדבר יספיקו מידע נספּר, ניתן לשנות את פסיקתו בהתאם לעקרונות שקבע.

ו. הצעות השונות למקומות המקדש בהשוואה לשיטת הרדי"ק

- א. מדברי הרדי"ק (ישועה סד, ג), עללה שהמקדש נמצא במקום בו אין בניו - "בית המקדש היה לשפט אש בראשונה ובשנייה, ועודנו בחורבונו, כי לא נבנה מקום המקדש ביד גויים". וכן מובה בשם האר"י: "למה מקום קודש פנוי בלי בניין? אמר על זה דברים שאין להעלות על הכתב".²¹ שיטה זו היא השלמה וצמצום של המקומות בהם יכולה להימצא העזרה לפי שיטת הרדי"ק (ראה תשritis 13).
- ב. דעת הסובר שהעזרה הייתה בצפון²² אינה תואמת את שיטת הרדי"ק ומוהרימי"ט, וכן לא את עדותו של ר' אשטוריה הפרחי. אולם היא אפשרית ע"פ הרדי"ק והאר"י.
- ג. דעת הסוברים שקדש הקדשים היה בדיקום במקומות כיפת הסלע אפרשית על פי שיטת הרדי"ק, מנוגדת לדעת מהרימי"ט, אפשרית על פי עדותו של ר' אשטוריה הפרחי, אינה תואמת לשיטת הרדי"ק והאר"י, ומנוגדת לדעת הרב ראובן מרגליות בניצוצי-זוהר פר' פקודי.

.20. נפתלי בן יעקב אלחנן בכרך אשכנזי, עמק המלך, אמשטרדם ת"ה, בהקדמה.

.21. פרופ' אשר קראפמן, תחומי ח' עמ' 429, וראה הערת 1 שם.

.22. דעת מהרימי"ט - ראה להלן בנספח.

ד. דעת הסוברים שהסלע בכיפת הסלע הוא מקום המזבח תואמת לשיטת הרדב"ז, ואפשרית על פי עדותו של ר' אשנורי הפרחי.

ה. דעת הסוברים שהמקדש היה בדרכם²³ תואמת לדעת הרדב"ז ומהרימ"ט, תואמת לדברי הרד"ק והאר"י, וכן לעדותו של ר' אשנורי הפרחי, ולשיטת בעל ניצוצי-זורה.

ג. סיכום

מצאו אפוא שדברי הרדב"ז הם מלאת מחשבת. יש בהם מוקר, המשלב נימוקים הלכתיים, הכוורות בלתי אמצעית של יהודים ועתיקותיה, הבנה בתהליכי החרס והבנייה שהתחוללו בעיר במשך הדורות, וראיה תלת מימדיות. הרדב"ז מנתה מבנים גובלים, ומאהדים למכלול שלם. למרות אי הוואות והסתפקות, אין הוא שולב באופן גורף עלייה להר הבית. בפסיקתו הוא מגלה הבנה ורגשות לרוחשי הציבור. שיטותו יוצרת מודל, המאפשר פסיקה הלכתית המשלבת מחקר מדעי ויעון הלכתי, הניגנים לישום גם בימינו.

נספח: שיטת מהרימ"ט

רבי יוסף מטראני, מהרימ"ט, נולד בעפת (1568), ובשנות מגפה שהה בירושלים. לימים נבחר לראש רבני תורגמה, יסד את בית הדין לאיסור והיתר בקוסטיא, והшиб אלפי תשיבות לפוניים אליו מכל ארצות המזרח. רוב ספריו אבדו, אך מohn נדפסו: שאלות ותשובות ג' חלקיים; חידושים על מסכת קדושין; וספר צפנת-פענה, דרישים על התורה. הוא נפטר בקוסטיא בשנת עצ"ט (1639).

מהרימ"ט דין נושא הר הבית בקונטוס צורת-הבית, שנמצא בכתב יד. דבריו מובאים בקונטוס דרך-הקדוש לר' חיים אלפנדי, המודפס בספר מגיד-מוראשית שחובר בידי סבו ר' חיים אלפנדי ואביו ר' יצחק רפאן. מהרימ"ט קובע את מקומו העוזרה בהר הבית על פי שיטת הרמב"ם, כך שרוב השטוח הפניו היה בדרכם, והמורח הפניו הוא מחומת הר הבית לחומות העוזרת. מהרימ"ט כולל את עזרת הנשים בתחום העוזרת, והוא לשונו: וראה, לפִי שבית המקדש היה בראש ההר, ורוב שיפעו על הר היה לצד דרום, ולפי שהיה מקום רחוב ידים, קבעו שם לחתפלל... רוחבו אין פחו מר'ין על ת"ק אמרה, וכמ"ש: "שנֵי לוּ מִן הַצְפּוֹן". ואורך העזרות ממזרח למערב - עזרות נשים: קיל"ה אמרה, ועזרת פנימית: קפ"ז, וג' כתלים: ט"ו - הרי של"ו.²⁴ נשתיירו מת"ק אמרה, קס"ג אמרה - רובם במזרח. נמצאו שבצפון, שהיה פחות מכאן, לא היה יותר מק' אמרה. רוחב העוזרה עם הכתלים: קמ"ה, נשתיירו הק' קי'ו²⁵ רוח' לדром.

לגביו זיהוי הר הבית במתוחם הנראה לעינינו, שמידתו לכיוון צפון-דרום כפולת מהאמור במשנה, קובע מהרימ"ט שהכוורת הדרומי הוא כוותל הר הבית, וממנו יש למדוד בחוט מוגן 500 אמרה, המגיעים מעת צפונה משער הכותנה (ואה תשריט 14), וזה לשונו: מ"מ יש שם דרך מסילה, שער קבוע שמוכרין שם צמר, הנקרא בלשון ערבי בא"ר אל קטינן. והרואה יראה, שאם היה חותם מוגן מכוטל מערבי, שלא זהה שם שכינה, מקרן דרומית שלה עד הצפון, במד' שads מודד ת"ק אמרה נכנס בתוכו, מקום מסילה זו לפנים הר הבית.

23. ראה מאמרו בתחומיין יד עמי 438 ואילך.

24. צרך לומר: של'ז.

25. צרך לומר: ר'נית.

לטיכום, שיטת מהרים"ט - אורה נוכל לכנות בשם "השיטה הדרומית" - מבוססת על הערות הבאים:

א. העזרה הייתה ממוקמת בהר הבית, כך שהשתת בין קיר העזרה וכוטל הר הבית בדרום היה הגדול ביותר, ואילו השתת בין קיר העזרה וכוטל הר הבית במערב היה הקטן ביותר.

ב. הכותל הדרומי של המתחם נראה לעיני, הוא כוטל הר הבית.

ג. הכותל הצפוני של הר הבית נמצא 500 אמה מכותל הדרומי.

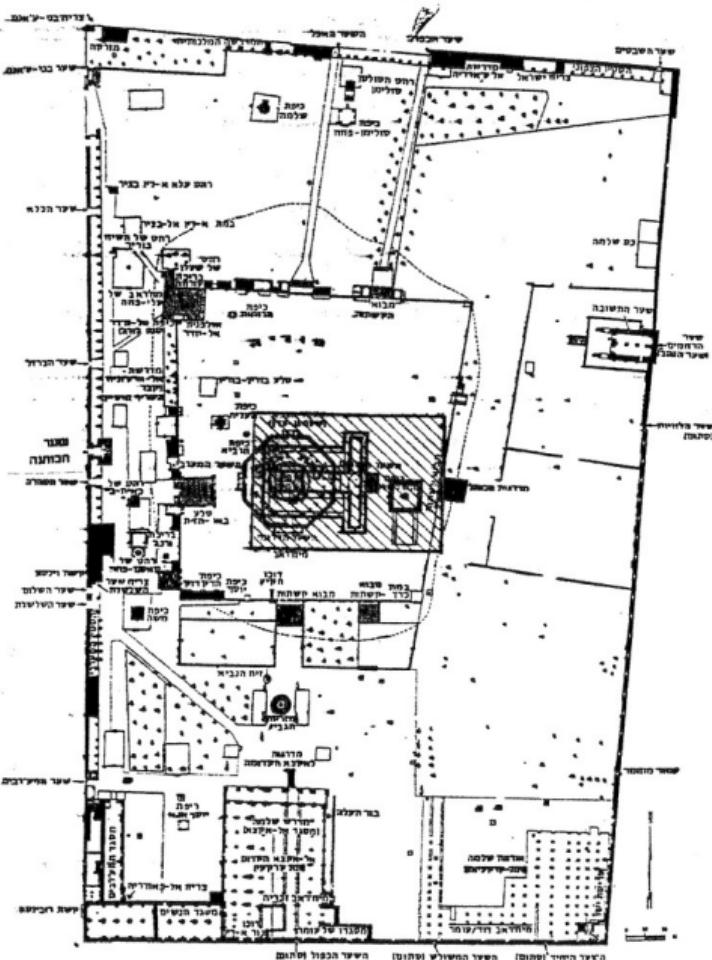
ד. דרך המדידה המוצעת על ידי מהרים"ט היא שימוש בחוטות מותוח. שיטת מדידה זו דומה לאופן המדידה המוצע על ידי הרדב"ז.

ה. שער שוק הכותנה נמצא בצפון הר בית.

ו. כיפת הסלע נמצאת מחוץ לתוחם לעזרה.

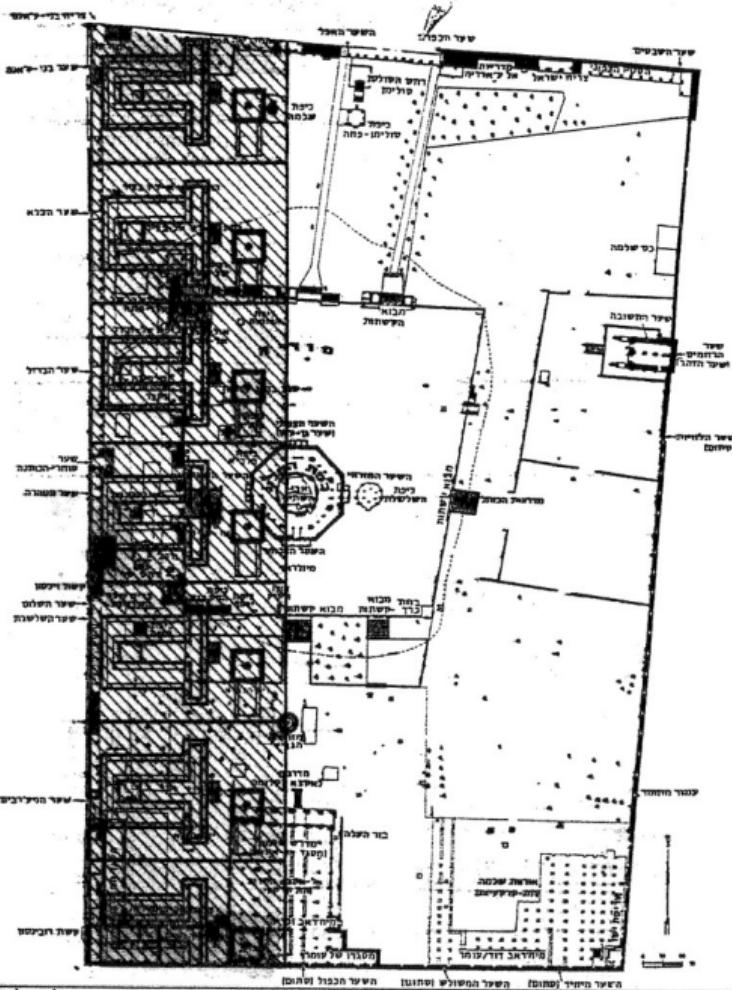
שיטת מהרים"ט תואמת לשיטת הרדב"ז, מתאימה לעדות ר' אשטור הפרחי, לדברי הרד"ק והאר"י הקדוש, וכן לדבריו הרבה ראובן מרגליות בניצוצי-זורה.

תרשים 3: יתכן שהפוגה המקורית הייתה במקום הפסגה הנוכחית; ומכאן שהכותל המערבי של המתחם רחוק מכך היה אמה ווובי הכותל, ניתן לguess לבטים ולעלויות הצדדים לכוטל המערבי של ימינו, ואין לחושש לכלת בשוק הרכבתה

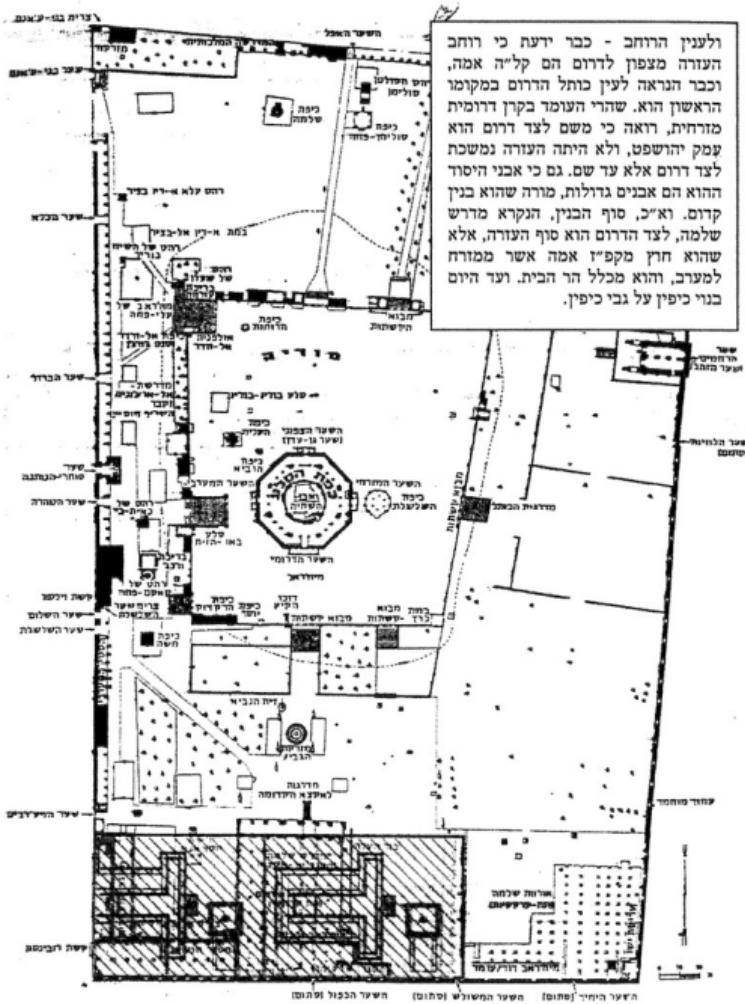
מי שעהה עליה אשר לרוח מערב, או הנקנס לראות מהפהח אשר לאזר לזרע מערב, צריך לשער שיודה בין לבין הכהפה וויהה מואר עמו, שכרי היה בין כחול מהפהח לשעהו לכותל ההיכל ווובי הכותל... שירטו שאין בכל הפתחות יותר קרוב ליבנה מאותו הפונה הקטן אשר לשמאל לבב אל קטני, ולכן צריך להזהר מן העליות אשר על אותו פתח.

תשريع 4: יתכן שפסגת אבן השטיה והעוזרה יהיו במקומות כל שהוא לאורך הקותל המערבי. אך רצועה של קפ"ז אמות אסורה לגישה, וכן אסור לשאת לעליות שכוכב ה踩נוי הסמכות למערב

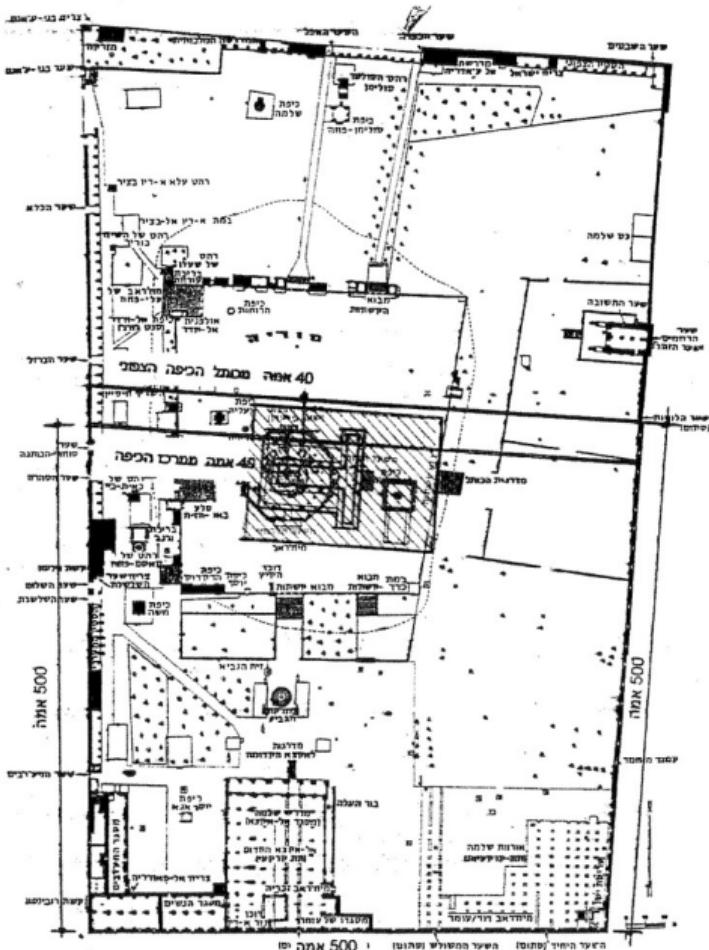

אם העליות הם בצד צפון, צירק לשער מכותל מערבי ליד מורה באורך קפ"ז אמות. כל העליות הבנויות על אורך זה הם בנויות על אורך העוזרה ממורוח למערב, וכל העליות מחוץ לאורך זה לצד מרווח או לצד מערב אינם בכלל האיסור.

תשritis 5: יתכן שהפסגה המקורית הייתה בדרכם, ורצעה ברוחב 135 אמה אסורה לגישה. איסור זה חל עד אורות שלמה (מדרש שלמה). חל זה הוא כיין מתקופת המקדש. הרי שלא הייתה שם אבן מעולם, וגם העוזרה לא הייתה שם. כל השטח מצפון מזרע לגישה

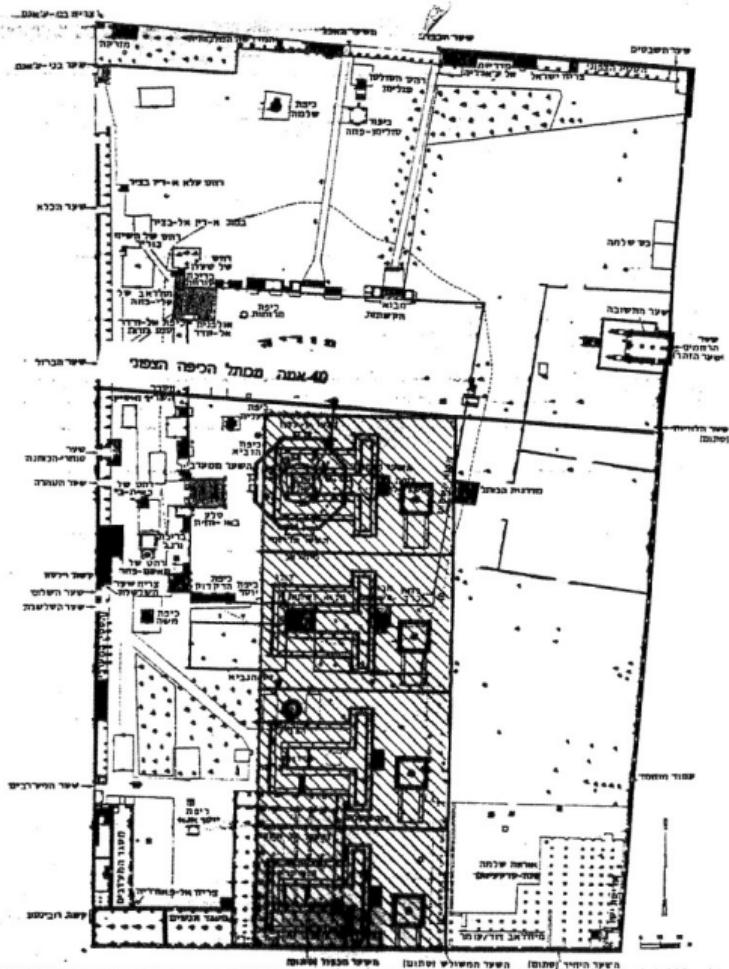

תשريع 6: הכותל הצפוני של הר הבית נמצא 500 אמה צפונה מכותל הדורומי. מזידה בכוון המערבי ניצרא מובל שרוחות נמצאת כ- 40 אמה צפונית ממרכז הכהפה, וקצתו האולם של המקדש היו מוחץ להר הבית. משום הספק נמדד 500 אמה בכוון המזרחי, שהם כ- 40 אמה מכוטל הכהפה הצפוני

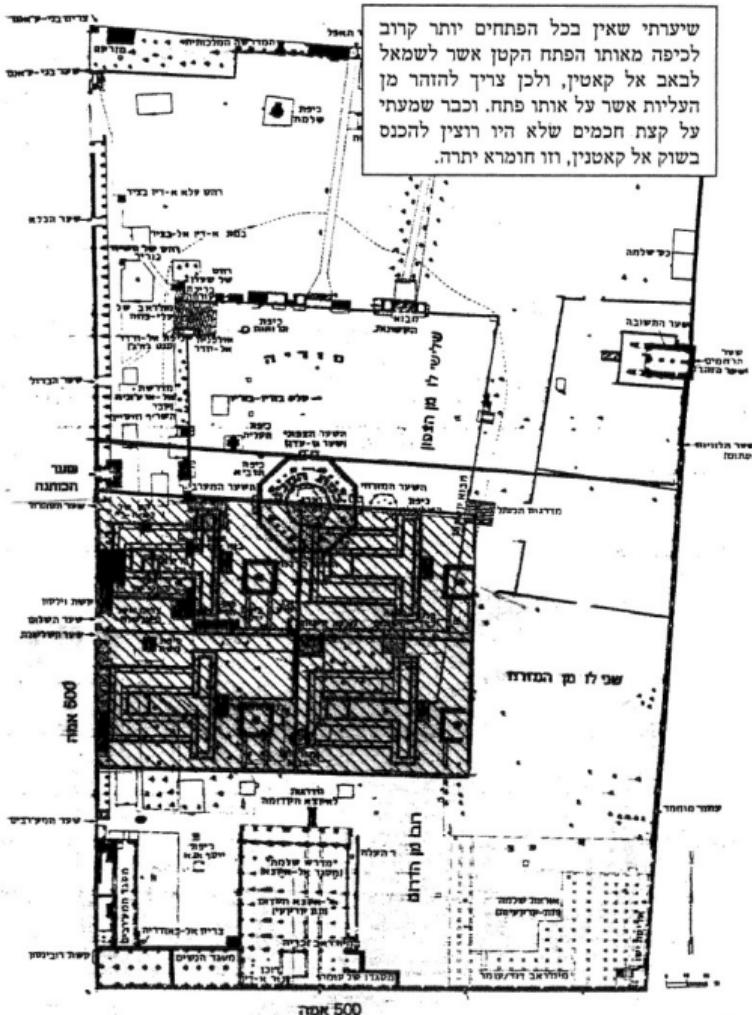
נעד דרכך: רואין כללו חותם מהכיפה לצד מורה - כל הבתים והעליות שם בתרן מ' אמה לחות זה, הם בכלל הקדרש; וכל שהוא חוץ לה השערור הרי הוא חול. והשבען והאינו מדוקדק, לפי שההיכל היה ציר מאחריו ורחב לפני, ברכבתיב: "הו ארי אל אריאל". ומ' לנצח מידי ספק, צריך להתרחק מהחותם המזרחי מכוטל הכהפה הצפונית ארבעים אמה

תשritis 7: בمزורה זיהה הרדייביז את חללי אורות שלמה ככיפין מימי המקדש, ולכן פסגת האבן לא הייתה במזרחה, וכן העזורה. גובל א'אזור ההפין ממערב נקבע על ידי האבן שמתוחת לכיפת הסלע, המוכיחה שהגורה זו אין כיפון. ולכן רצעה באורך 187 אמות, שבתחומה האבן שתוחת כיפת הסלע, היא הגבול המזרחי שבו יכולה להיות העזורה.

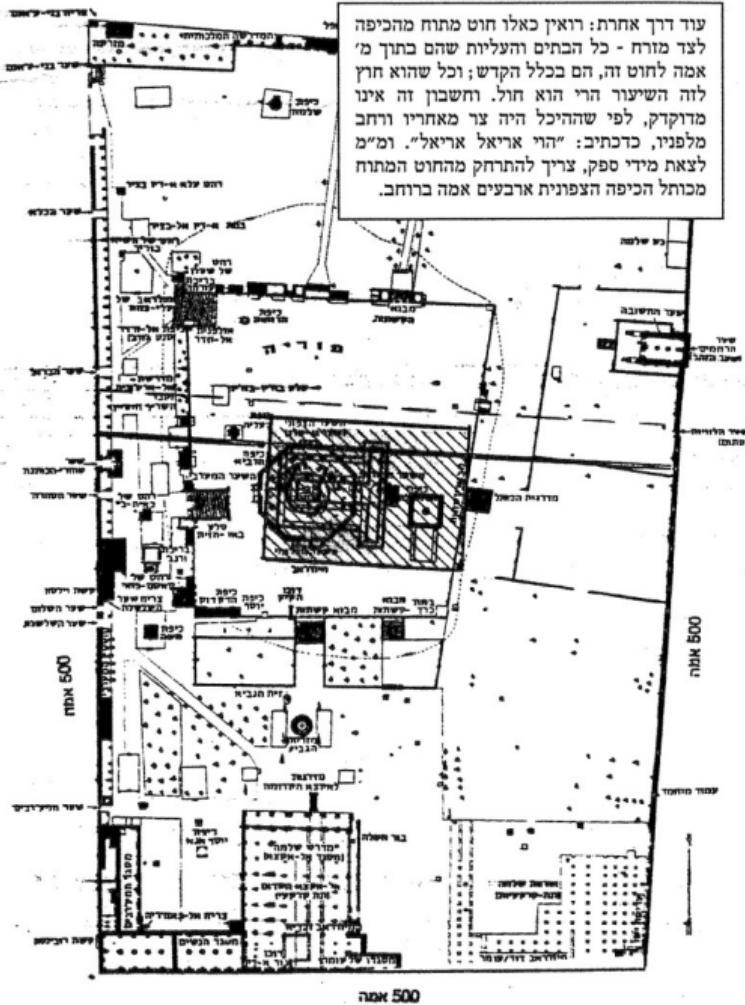

ומ"מ לזכא מורי ספק, צריך להתרחק מהותו מכלול הכהפה הצפונית ארבעים אמה ברוחב, ובאורך קפ"ז אמות מן המערב למזרחה.

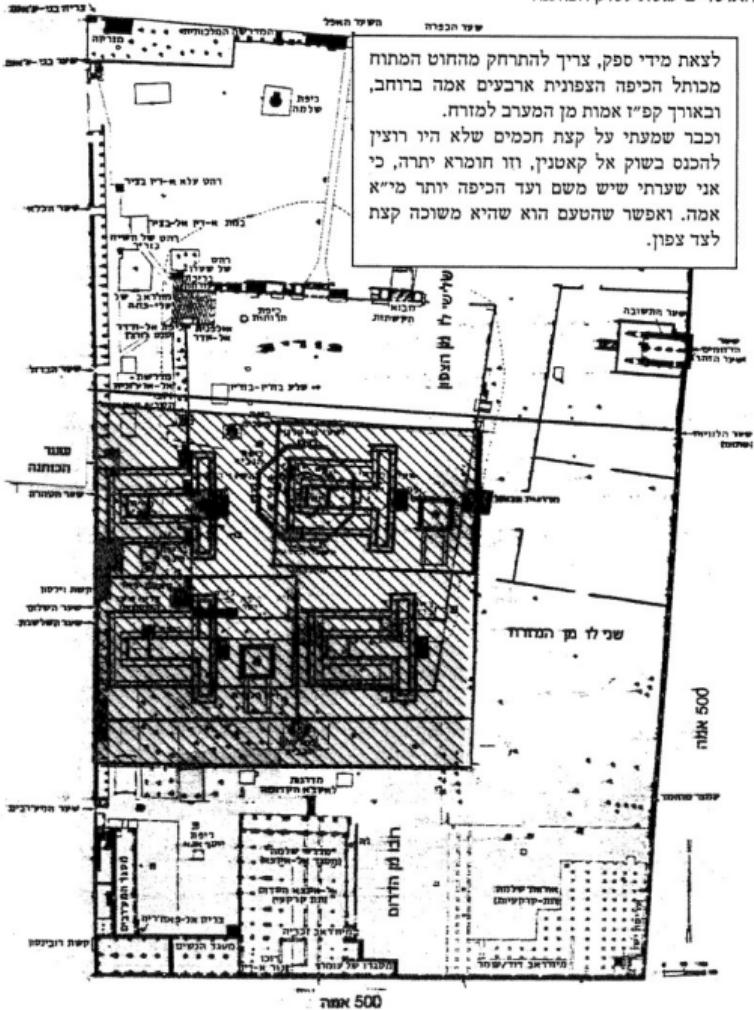
תשريع 8: אמה 500 מודדים בכוון המערבי קובעים את גבול הכותל הצפוני כ- 40 אמה מהחינה צפונית לשער הכותנה. לשער הכותנה אין חשש לחנוך, כיון ש"שלישי לו מהצפון", כלומר: יש רוחם בין חומת העוזרה לבני חומת הר הבית ב郢ון. הרו' שהעוזרה לא יכולה להיות בפינה הצפוני-מערבית

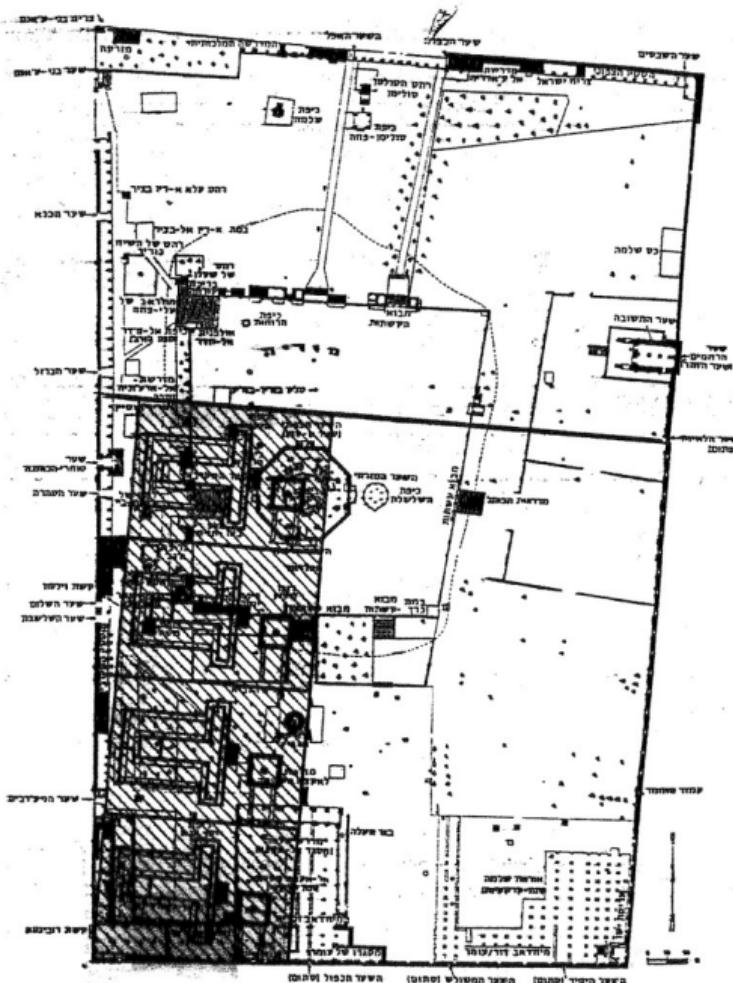
תשritis 9: אם נמדד 500 אמה בכוון המערבי, ונמקם את אבן השתייה במקומה הנוכחי בכיפת הסלע, הר המקדש, שהייתה צר מאותורי ורחב מלפניו, וממלא פינת האולם הצפוני היה מוחז לחר הבית. לכן, משום הספק, נמדד 500 אמה בכוון המזרחי, שהמ- 40 אמה מהכוון הצפוני של חיפוי.

תשritis 10: 500 אמה מזרדים בכוון המזרחי קובעים את גבול הכותל הצפוני כ- 40 אמה מקובל הכהפה הצפוני, כך שאם השטתיו יכול להיות בכיפת השלע והעוגה נמצאת בתחום הר הבית. אולם איז שער הכותנה יכול להיות בתחום האפשרי של העזירה, כיון שי"מ ייעטו מן המערב". ולכן, כיון שהאי (הכיפה) משוכחה קצר לצד צפון, מתרחק הגבול הצפוני של הר הבית, ויש טעם לאוות החכמים האוסרים לגלש לשוק הכותנה

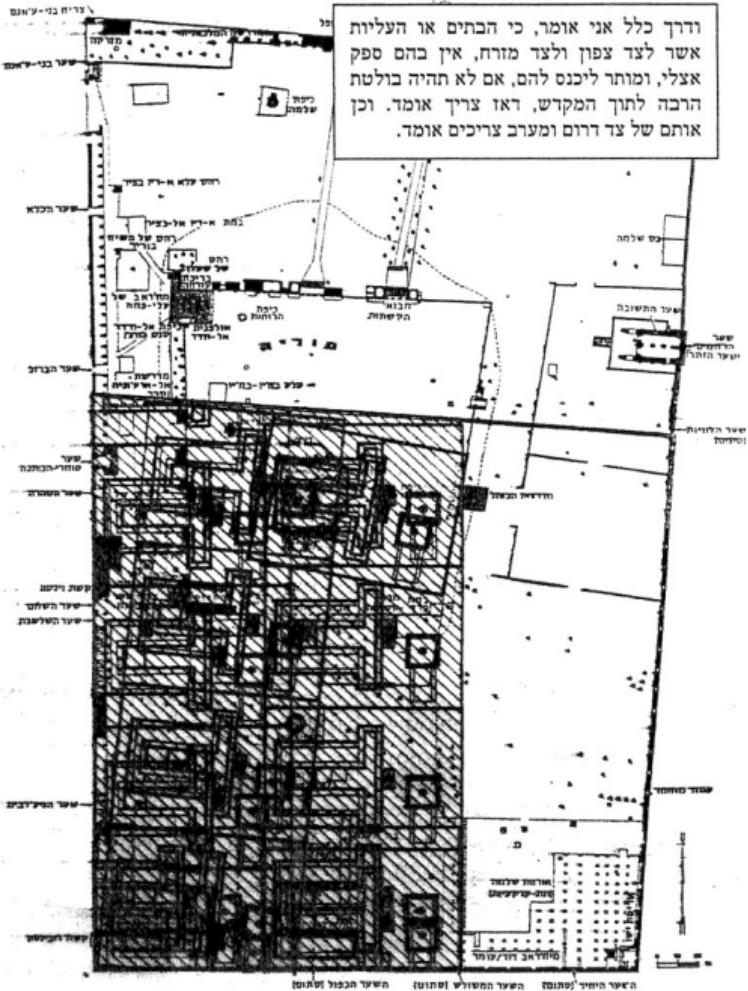

תרשים 11: הדרביי קובל שמהרחק המירבי מכותל המזרחי מעבה, בו יכולה להיות העוררת, הוא 313 אמה. מקו זה מעבה - כל העליות בכותל הדרומי אסורה לישות

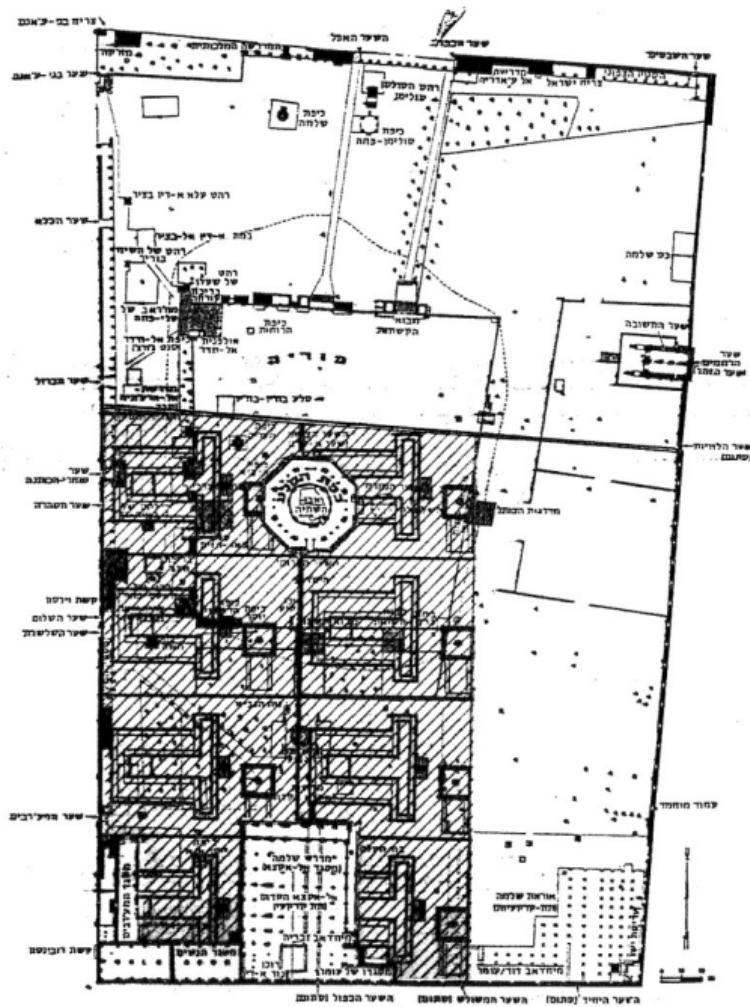

וכל הבתים והעליות אשר בצד מזרח מותר להכנס לשם, שהרי מכותל הור הבית המזרחי יש שייג אמה, ותמא מה מותר להר הבית. ואם יש עליות בכותל דרומי באורך קפ"ג מן המערב אל המזרח, הרי הם בכלל הקודש.

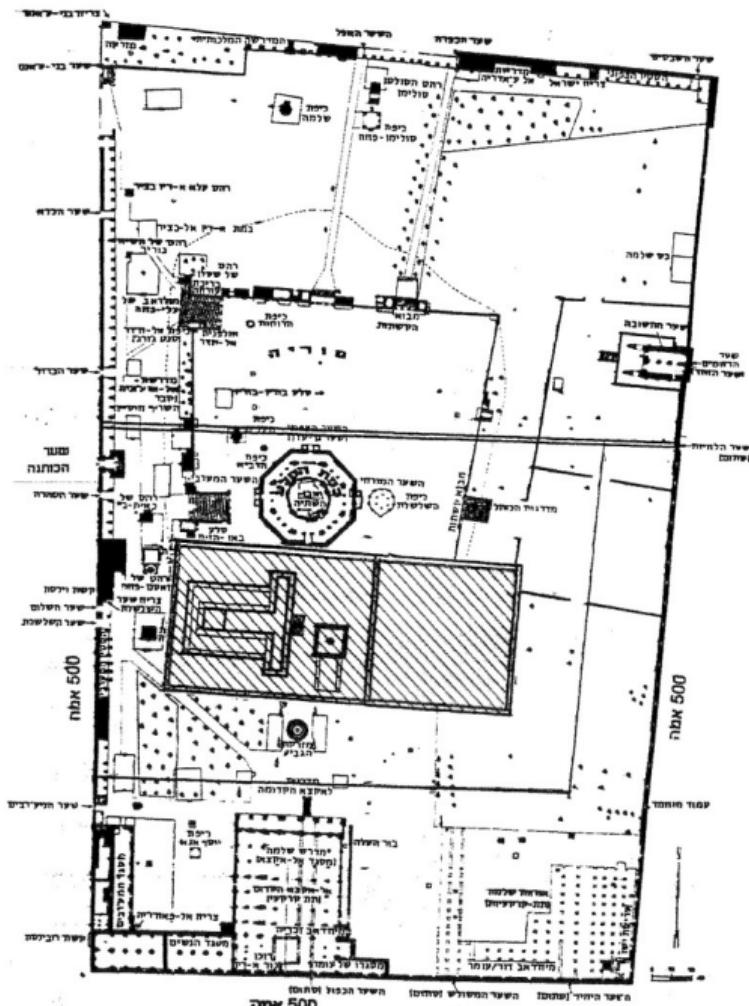
תרשים 12: אם נוצר סופרמיוזיצה של כל המתחמים האסורים לגישה מותוק ספק שמא היו פוגת אבוי השטיה והערזה, נגוע למסקנה שהעליות והבתים בכותל המזרחי והכפוני מותרים לבנייה. לכוטל המערבי מותר לגשת בצדיו הצפוני בלבד, ולכוטל הדרומי מותר לגשת רק באזורי המזרחי

תרשים 13: שיטת הרד"ק והאר"י, שעל פיהם המקדש נמצא במקום בו אין בנין, מוחווים השלמה
ו贇ימזוט של המיקומות שבהם יכולה להימצא הערוה לפי שיטות הרודאי

תרשים 14: לשיטת מהרימ"ט, הר הבית נמצא בדרום המתחם, והעזרה נמצאת מודרום לכיפת השלג

מ"מ יש שם דרך מסילה, שער קבוע שמכורין שם צמר, הנקרא בלשון ערבى בא"פ אל קאטינגן. והזראה יראה, שאם היה חוט מותח מכולל מערכב, שלא זה שם שכינה, מקרן דרוםית שלח עד הצפון, במ"מ אדם מודוד ת"ק אמא נכנס בתוכו, מקום מסילה זו לפנים הר הבית.